

บทความวิจัย

เรื่อง ชาและสงครามฝิ่น

โดย

นายพลัฎฐ์ อริยชัยพงษ์

รหัสนักศึกษา 05580595

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2561

ลิขสิทธิ์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อเรื่องบทความวิจัย	ชาและสงครามฝิ่น
ผู้เขียน	นายพลัฎฐ์ อริยชัยพงษ์
อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัย	อาจารย์ ดร.พิภู บุษบก
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2561

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องชาและสงครามฝิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์การค้าระหว่างจีนและอังกฤษในช่วงศตวรรษที่18-19 และวิเคราะห์ความสำคัญของชาและสงครามฝิ่น โดยศึกษาจากการค้นคว้าหนังสือและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาพบว่า การค้าระหว่างจีนและอังกฤษมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ก่อนศตวรรษที่18 โดยอังกฤษเริ่มนำเข้าชาจากจีนอย่างถูกกฎหมายใน ค.ศ.1699 จนชากลายเป็นสินค้าที่นิยมบริโภคกันทั่วไป ทำให้อังกฤษต้องนำเข้าชาจีนในปริมาณที่เพิ่มอย่างต่อเนื่อง จนทำให้อังกฤษขาดดุลการค้ากับจีน อังกฤษจึงพยายามหาหนทางที่จะทำให้ตนเองกลับมาได้เปรียบดุลการค้าผ่านการนำฝิ่นเข้าไปขายในจีน การเข้ามาของฝิ่นสร้างปัญหาแก่จีนเป็นอย่างมาก รัฐบาลราชวงศ์ชิงดำเนินการปราบปรามอย่างรุนแรงทำให้อังกฤษเปิดฉากทำสงครามกับจีน กลายเป็นสงครามที่เป็นที่รู้จักในนามสงครามฝิ่น

จะเห็นได้ว่าสงครามฝิ่นแม้จะเกิดจากเรื่องการค้าฝิ่น แต่จุดเริ่มต้นมาจากการที่อังกฤษขาดดุลการค้าชากับจีน จนอังกฤษพยายามหาสินค้าเข้ามาค้าขายเพื่อแสวงหากำไรให้กับตนเอง เป็นการเสนอมุมมองใหม่เกี่ยวกับประเด็นสงครามฝิ่นที่ส่วนใหญ่มักจะกล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับการค้าฝิ่นแต่เพียงด้านเดียว

คำสำคัญ : ประวัติศาสตร์ของชา การเดินทางของชาจีน สงครามฝิ่น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่องชาและสงครามฝิ่น เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450109 การศึกษาเอกเทศ (INDEPENDENT STUDY)

บทความวิจัยชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากการกรุณาอย่างสูงจาก อ.ดร.พิชญ์บุษบก อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณครอบครัว และเพื่อนๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

พลัฎฐ์ อริยชัยพงษ์

สารบัญ

บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
ซาและสงครามฝิ่น.....	1
บรรณานุกรม.....	20

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยการนำเข้าชาจากเมืองกวางโจว ค.ศ. 1780-1833	10
ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการซื้อชาระหว่างอังกฤษกับดัตช์ใน ค.ศ. 1787-1794.....	11

สารบัญรูปภาพ

รูปที่ 1 ชาเขียวแบบไม่หมัก.....	3
รูปที่ 2 ชาขาว	3
รูปที่ 3 ชาเหลือง	4
รูปที่ 4 ชากิ่งหมัก.....	4
รูปที่ 5 ชาแดง.....	5
รูปที่ 6 ชาดำ	5
รูปที่ 7 ชาดอกไม้.....	6
รูปที่ 8 พระนางแคเธอรีนแห่งบรากันซา.....	8
รูปที่ 9 การผลิตฝิ่นที่ประเทศอินเดียใน ค.ศ. 1767	13
รูปที่ 10 ภาพวาดเล่าเรื่องชาวจีนเสพติดฝิ่น	15

ชาและสงครามฝิ่น

บทนำ

สงครามฝิ่นครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1839-1843) เป็นสงครามที่เกิดขึ้นระหว่าง 2 ชาตินี้คือ อังกฤษ และ จีน ในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 จุดเริ่มต้นเกิดจากการที่อังกฤษขาดดุลการค้ากับจีนจำนวนมาก มหาศาล อังกฤษจึงพยายามหาสินค้าที่จะทำกำไรแก่ตนเองเข้าไปขายในจีน ซึ่งอังกฤษพบว่าสินค้าชนิดหนึ่งคือ ฝิ่นที่ปลูกในอาณานิคมอังกฤษช่วยทำกำไรแก่ตนเองจึงนำฝิ่นไปขาย การนำฝิ่นไปขายทำให้คนจีนเสพติดฝิ่นเป็นจำนวนมาก ทำให้รัฐบาลจีนจำเป็นต้องออกกฎหมายห้ามมีการค้าฝิ่นหรือครอบครอง ผู้ฝิ่นมีโทษถึงประหารชีวิตทั้งผู้ค้าและผู้เสพ แต่อย่างไรก็ตามทางอังกฤษไม่ยอมฟังและยังคงลักลอบฝิ่นเข้าไปขายเช่นเคย จนกระทั่งเดือนธันวาคม ค.ศ. 1838 เจ้าหน้าที่ของจีนได้ทำการเข้ายึดฝิ่นของพ่อค้าอังกฤษที่ท่าเรือเมืองกวางโจว รัฐบาลได้บังคับให้พ่อค้าอังกฤษลงนามข้อตกลงว่าจะไม่ค้าขายฝิ่น หากไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษประหารชีวิต พ่อค้าอังกฤษก็ยังปฏิเสธข้อตกลง จีนจึงได้ส่งหนังสือถึงสมเด็จพระราชินีนาถวิกตอเรียถามว่า ทำไมอังกฤษจึงส่งฝิ่นซึ่งเป็นสินค้าผิดกฎหมายหรือยาเสพติดเข้ามาในจีน กลับส่งสินค้าดังกล่าวมาขายในจีนเพื่อทำกำไร แต่รัฐบาลอังกฤษได้เบี่ยงที่จะตอบคำถามดังกล่าว แต่อ้างว่าการที่จีนได้ยึดทรัพย์สินของอังกฤษถือเป็นการกระทำที่ไม่ชอบธรรม และอังกฤษได้ร้องขอสินค้าคืน จีนไม่ยอมคืนสินค้าและได้ทำการเผาทำลายและทิ้งลงทะเล อังกฤษจึงได้นำการกระทำนี้เป็นข้ออ้างในการประกาศสงคราม จึงเป็นที่มาของสงครามฝิ่นครั้งที่ 1 การศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับสงครามฝิ่นที่ผ่านมามีคนให้ความสนใจไปที่ฝิ่นแต่จริงๆแล้วต้นเหตุของสงครามฝิ่นนี้จริงๆแล้วจุดเริ่มต้นไม่ได้มาจากฝิ่นแต่อย่างใด แต่เกิดขึ้นเพราะ “ชา” เป็นชนวนของสงครามครั้งยิ่งใหญ่ครั้งนี้ ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจและต้องการนำเสนอมุมมองใหม่ๆของเครื่องดื่มที่ปัจจุบันนี้เราดื่มอยู่นั้นได้มีบทบาทสำคัญของประวัติศาสตร์ครั้งยิ่งใหญ่อย่างไร

วัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้มี 2 ประการ คือ ประการแรกเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์การค้าชาระหว่างจีนและอังกฤษในช่วงศตวรรษที่ 18-19 และประการที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ความสำคัญของชาและสงครามฝิ่น

ความเป็นมาและประเภทของชาจีน

ชามีต้นกำเนิดในประเทศจีนโดยมีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 5,000 ปี ตำนานเล่าว่าชาถูกค้นพบโดยเสินหนง (神農) กษัตริย์ในตำนานของจีน ที่ค้นพบว่าการต้มน้ำเพื่อดื่มเป็นการรักษาสุขภาพและรักษาโรคร้ายต่างๆ และทั้งยังได้ค้นพบชาโดยบังเอิญ โดยตำนานเล่าว่าวันหนึ่งเสินหนงได้ไปพักผ่อนในชายป่าแห่งหนึ่ง ขณะคนรับใช้นำน้ำมาต้มให้เสินหนงดื่ม แต่บังเอิญมีใบไม้แห้งหล่นลงไป ในหม้อใบไม้ดังกล่าวชาวจีนในสมัยนั้นเรียกว่า ตู (T'u) ซึ่งจากหลักฐานที่บันทึกไว้ตั้งแต่ราว 50-60 ปีก่อนคริสตกาล ระบุว่าคำดังกล่าวมีความหมายว่าหญ้า ผัก หรือใบไม้ที่มีรสขม อย่างไรก็ตามหลักฐานบางชิ้นกล่าวว่าเสินหนงกำลังจะต้มน้ำดื่มได้ใช้ช่อชาป่าที่หาได้ตามป่าทั่วไปมาพัดเพื่อจุดไฟ แต่ใบของช่อชาป่าได้ตกลงไปในหม้อ จนน้ำที่ต้มกลายเป็นสีน้ำตาลเข้มและส่งกลิ่นหอมออกมา พอทดลองดื่ม ปรากฏว่าเป็นรสชาติที่กลมกล่อมและให้ความสดชื่น จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการดื่มชา (ณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย, 2548: 9-10; คุณากร วาณิชยวิรุฬห์, ผู้แปล, 2549: 183-184; Koa Joseph S.G. (นามแฝง), 2546: 8)

หลักฐานการกล่าวถึงชาที่เก่าแก่ที่สุดของจีนนั้นปรากฏขึ้นในศตวรรษที่ 1 ก่อนคริสต์ศักราช หรือหลังจากยุคที่เชื่อว่าเสินหนงค้นพบชา ชาเริ่มเป็นเครื่องดื่มประจำบ้านเรือนในช่วงนี้ หนังสือเรื่อง “หลักการดำเนินงานของบริวาร (Working Rules of Servants)” อธิบายวิธีการซื้อและเสิร์ฟชา และความนิยมดื่มชาเพิ่มสูงขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 4 จนใบชาในป่าเริ่มไม่พอแก่ความต้องการ จนทำให้ชาวจีนต้องเริ่มหันมาเพาะปลูกชา และชาได้แพร่ไปทั่วจีนและกลายเป็นเครื่องดื่มประจำชาติในสมัยราชวงศ์ถัง (ค.ศ. 618 ถึง ค.ศ. 907) อันเป็นยุคแห่งความเฟื่องฟูทางวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์จีน (ณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย, 2548: 9-10; คุณากร วาณิชยวิรุฬห์, ผู้แปล, 2549: 183-184; Koa Joseph S.G. (นามแฝง), 2546: 8)

ชาที่มีชื่อเรียกทางวิทยาศาสตร์ว่า *Camella Sinensis* ชาวจีนเรียกว่า ชา (Cha) มีสายพันธุ์มากกว่า 1,200 สายพันธุ์ มีชื่อเรียกต่างกันมากมายตามแหล่งที่ปลูก เป็นทั้งไม้พุ่มและไม้ยืนต้นที่มีใบเขียวตลอดปี ชาที่ปลูกในประเทศจีนพบว่ามีมากกว่า 1,000 สายพันธุ์ มีรสชาติแตกต่างกันไป สามารถแบ่งเป็น 7 ประเภท ได้แก่ ชาเขียวแบบไม่หมัก ชาเขียวแบบกึ่งหมัก ชาขาว ชาเหลือง ชาแดง ชาดำ และชาดอกไม้ (Koa Joseph S.G. (นามแฝง), 2546: 7)

รูปที่ 1 ชาเขียวแบบไม่หมัก

ที่มา : <https://inthetea.com/blog/2017/01/29/วิธีชงชาเขียวมีทละ>

ชาเขียวแบบไม่หมัก เป็นการนำใบชามาอบด้วยไอน้ำเดือดหรือคั่ว นวดเป็นเส้นแล้วอบให้แห้ง มีรสชาติและกลิ่นหอม เป็นชาที่ได้รับความนิยมมากที่สุด มีปริมาณการผลิตถึง 60 เปอร์เซ็นต์ของใบชาทุกชนิด ใบชาที่เก็บเกี่ยวได้ไม่ต้องผ่านการหมักแต่นำไปผลิตชาเลย ดังนั้นจุดเด่นคือมีกลิ่นเดิมของชา ชาเขียวญี่ปุ่นผลิตชาด้วยการ “นึ่ง” ส่วนชาจีนใช้การ “อบ” ซึ่งทั้งสองวิธีนี้ทำให้เกิดกลิ่นหอมมากยิ่งขึ้น

รูปที่ 2 ชาขาว

ที่มา : <http://www.nanahealth.com/ชาขาวต้านมะเร็งบำรุงผิว>

ชาขาว เป็นการนำใบชามาผึ่งให้อ่อนตัว คั่วให้สุก นวดเป็นเส้นหรือเม็ดแล้วอบให้แห้ง ชาที่มีปริมาณการผลิตน้อยจุดเด่นคือมีรสชาติอ่อน มีปริมาณการผลิตน้อย และมีเพียงไม่กี่ชนิด ดังนั้นจึง

เป็นชาชั้นสูงที่หาซื้อได้ยาก หลังจากนำยอดอ่อนใบเล็กสีเขียวไปผ่านการหมักแล้วก็นำไปตากแห้งจนกลายเป็นชาขาว กลิ่นหอมอ่อนๆอันหรูหราและรสชาติบางเป็นจุดเด่นที่สุด แหล่งผลิตที่สำคัญอยู่ที่มณฑลฝูเจี้ยนในจีนแผ่นดินใหญ่

รูปที่ 3 ชาเหลือง

ที่มา : <http://steventearoom.blogspot.com>

ชาเหลือง มีประวัติศาสตร์ยาวนานถึงแม้จะเป็นชาหมักอ่อนเหมือนกับชาขาว แต่ก่อนจะสมบูรณ์ต้องผ่านการหมักในขั้นตอนสุดท้ายที่เรียกว่า “สกัดให้เหลือง” ดังนั้นในบางครั้งจึงจัดอยู่ในประเภทชาหมักขั้นสุดท้าย ขั้นตอนการสกัดให้เหลืองนี้สามารถตัดสินรสชาติและกลิ่นหอมสุดท้ายของชาได้ เป็นชาชั้นสูงอีกชนิดหนึ่ง

รูปที่ 4 ชากิ่งหมัก

ที่มา : [https:// www.เกร็ดความรู้.net/ชาอู่หลง](https://www.เกร็ดความรู้.net/ชาอู่หลง)

ชาแบบกึ่งหมัก ชาเขียวชนิดนี้มีหลากหลายชนิด มีทั้งชาที่หมักเพียงไม่นานไปจนถึงชาที่หมักอย่างเต็มที่ ระดับของการหมักก็ค่อนข้างหลากหลาย ดังนั้นรสชาติและกลิ่นหอมจึงแตกต่างกันไป แต่จุดที่เหมือนกันก็คือมีรสชาติสดชื่น ชาอูหลงที่ต้มกันทั่วไปก็เป็นชากึ่งหมักชนิดหนึ่ง

รูปที่ 5 ชาแดง

ที่มา : <http://www.puerteaonline.com/?p=544>

ชาแดง เป็นชาที่ได้รับความนิยมไปทั่วโลกหลายคนหากพูดถึงชาแดงจะนึกว่าชาอังกฤษแต่แหล่งกำเนิดมาจากจีน รสชาติไม่ฝาด จุดเด่นก็คือมีกลิ่นหอมของผลไม้

รูปที่ 6 ชาดำ

ที่มา : <https://articles.mercola.com/teas>

ชาดำ เป็นชาที่ทำให้ไขมันแตกตัว มีส่วนช่วยในการลดน้ำหนัก จุดเด่นของชาดำคือ ยิ่งเก็บไว้นานยิ่งมีประสิทธิภาพมากขึ้น และมีมูลค่ามากขึ้น

รูปที่ 7 ชาดอกไม้

ที่มา : <https://th.openrice.com/th/bangkok/article/รวม-10-สุดยอด-ชาดอกไม้-a7145>

ชาดอกไม้ เป็นชาที่เติมดอกไม้ลงในชาเขียวหรือชาขาว หรือนำกลีบดอกไม้ลงไปผสมน้ำ จะได้ชาดอกไม้ ชาดอกไม้ที่พบบ่อยมากที่สุดก็คือ ชามะลิ ชาดอกไม้ช่วยให้รู้สึกสบายและผ่อนคลาย (สมาคมผู้ฝึกสอนชาญี่ปุ่น, 2548: 101-119)

การแพร่กระจายของชาจีนเข้าสู่ยุโรป

ชาได้แพร่กระจายไปทั่วยุโรปจากกลุ่มนักเดินเรือประเทศโปรตุเกสที่ได้เดินทางมาทำการค้ากับจีน ในสมัยนั้นจีนยังมองตัวเองเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก มีอารยธรรมที่เก่ากว่าชาติอื่นๆ ชาวจีนมองว่าจักรวรรดิของพวกเขาเป็นจุดศูนย์กลางของจักรวาล ผู้คนที่อยู่นอกแผ่นดินจีนจินตนาการว่าเป็นเพียงอนารยชน หรือคนเถื่อน ชาวโปรตุเกสยอมนำบรรณาการมาถวายแต่จักรพรรดิจีนเพื่อแลกกับสิทธิทางการค้า โปรตุเกสได้พัฒนาเส้นทางการค้าและขนชาไปยังลิสบอน เมืองหลวงของโปรตุเกส

หลักฐานการกล่าวถึงชาจากชาวยุโรปปรากฏขึ้นในทศวรรษ 1550 แต่พ่อค้ารุ่นแรกๆ ยังไม่เคยขนชาไปยังยุโรปอย่างจริงจัง มีเพียงแค่ลูกเรืออาจนำชาจำนวนเล็กน้อยไปยังกรุงลิสบอน เริ่มมีการขนชาจำนวนน้อยไปขายในยุโรปเป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1610 ในตอนนั้นชาถือเป็นสิ่งที่หรูหรามาก เพราะมีจำนวนน้อยและราคาแพง

หลังจากนั้นเรือของชาวดัตช์ได้ขนชาไปยังเมืองท่าฮอลแลนด์ก่อนที่ชาก็ได้เผยแพร่ต่อไปยังฝรั่งเศส ฮอลแลนด์ และประเทศแถบบอลติก ในเวลานั้นฮอลแลนด์ได้ทำการค้าร่วมกับโปรตุเกสแต่เมื่อพันธมิตรได้แตกกันใน ค.ศ. 1602 ฮอลแลนด์ที่มีกองทัพเรือที่แข็งแกร่งกว่ามากจึงได้ครอบครองการค้าในย่านเอเชียแปซิฟิกทั้งหมด

ชาได้กลายเป็นแฟชั่นการดื่มกินในเมืองหลวงของชาวดัตช์ ซึ่งทำให้ชามีค่าอย่างมหาศาลราคาสูงกว่า 100 เหรียญต่อปอนด์ (น้ำหนัก) ทำให้ผู้ครอบครองร่ำรวยอย่างมหาศาล ต่อมาชาเริ่มมีจำนวนมากขึ้นทำให้ราคาลดลง และได้แพร่หลายไปยังประชาชนทั่วไป จนค.ศ. 1675 ชาก็ได้กลายเป็นสินค้าทั่วไปในร้านอาหารทั่วทั้งฮอลแลนด์

ชาเริ่มเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายในฐานะเครื่องดื่มและยาในประเทศฮอลแลนด์ มีการโต้เถียงของนักวิชาการมากมายเกี่ยวกับประโยชน์และโทษของชา แต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้สนใจและยังคงดื่มชากันต่อไป การโต้เถียงนี้ได้ดำเนินจาก ค.ศ. 1635 ถึงราวๆ ค.ศ. 1657 ทำให้ชาจากที่เป็นรู้จักของฮอลแลนด์และฝรั่งเศสได้กระจายไปทั่วยุโรป โดยเฉพาะอังกฤษที่ต่อมาได้กลายเป็นชนชาติที่นิยมดื่มชามากที่สุดในยุโรป (ณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย, 2548: 15-16; คุณากร วาณิชยวิรุฬห์, ผู้แปล, 2549: 190-191)

ชาจากเครื่องดื่มได้ค่อยๆ ถูกยกระดับความสำคัญมาเป็นสินค้าที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ และกลายเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงการค้าขายตัวของจักรวรรดิและอุตสาหกรรมเข้าด้วยกันในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 ชานับได้ว่าเป็นรากฐานการค้าระหว่างยุโรปกับโลกตะวันออกโดยเฉพาะระหว่างจีนกับอังกฤษ ระยะเวลาที่ชาเผยแพร่สู่อังกฤษยังคงถูกจำกัดอยู่ในหมู่ชนชั้นสูง แต่ต่อมาได้แพร่หลายสู่ชนชั้นสามัญก่อเกิดเป็นประเพณีดื่มชาในยามบ่ายของชาวอังกฤษ โดยอังกฤษเป็นประเทศที่หลงใหลชามากที่สุดในยุโรป ต้นศตวรรษที่ 18 ชาวอังกฤษยังไม่รู้จักชากันอย่างแพร่หลาย แต่พอสิ้นศตวรรษดังกล่าว ชาวอังกฤษแทบทุกคนต่างดื่มชา การนำเข้าชาอย่างถูกต้องตามกฎหมายขายตัวอย่างรวดเร็วเมื่อเปรียบเทียบกับปลายศตวรรษที่ 17 ดังเลขสถิติแสดงให้เห็นว่าการนำเข้าชาใน ค.ศ. 1699 มีปริมาณ 6 ตัน และขยายตัวเป็น 11 ตันในต้นศตวรรษที่ 18 หรือเพียงไม่กี่ปีต่อมา สาเหตุที่ชาวอังกฤษรับวัฒนธรรมการดื่มชาอย่างรวดเร็ว มีที่มาสำคัญจากการอภิเษกสมรสระหว่างกษัตริย์ชาร์ลส์ที่ 2 (Charles II of England) กับพระนางแคเธอรีนแห่งบรากันซา (Catherine of Braganza) ซึ่งเป็นพระธิดาในกษัตริย์จอห์นที่ 4 แห่งโปรตุเกสใน ค.ศ. 1662 พระนางแคเธอรีนเป็นยอดนักดื่มชาเนื่องจากโปรตุเกสเป็นชาติที่นิยมดื่มชาแต่แรกในยุโรปและเป็นผู้นำธรรมเนียมการดื่มชาเข้ายังอังกฤษ

จากนั้นได้เผยแพร่สู่เหล่าขุนนาง ความนิยมดื่มชาของพระนางเป็นที่เลื่องลือ บรรดาขุนนางต่างหันมาทำตามพระนางกันเป็นจำนวนมาก โดยการจิบชาในถ้วยเล็กๆ ซึ่งว่ากันว่า “ไม่ใหญ่ไปกว่าปลอกนิ้ว” (คุณากร วาณิชยวิรุฬห์, ผู้แปล, 2549: 195) หลังจากอภิเษกได้เพียงหนึ่งปี นักกวีชื่อเอ็ดมันด์ วอลเลอร์ (Edmund Waller) ได้ประพันธ์กวีเนื่องในวันพระราชสมภพแก่พระนางแคเธอรีน ชื่อว่า “เรื่องของชา (On Tea)” ในบทกวีนี้ได้ยกย่องพระนางแคเธอรีนเป็นผู้มอบของขวัญให้ประเทศอังกฤษคือชาและการเข้าถึงหมู่เกาะอินเดียตะวันออก (ณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย, 2548: 17-19; คุณากร วาณิชยวิรุฬห์, ผู้แปล, 2549: 193-201; Koa Joseph S.G. (นามแฝง), 2546: 53-54)

รูปที่ 8 พระนางแคเธอรีนแห่งบรากันซา (Catherine of Braganza)

ที่มา : https://en.wikipedia.org/wiki/Catherine_of_Braganza

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวอังกฤษนิยมดื่มชามากขึ้น คือ การที่บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้รับสิทธิผูกขาดการนำเข้าสินค้าจากหมู่เกาะอินเดียตะวันออก เข้ามายังอังกฤษ ช่วงแรกบริษัทอินเดียตะวันออกยังไม่สามารถติดต่อกับจีนได้โดยตรง แต่เริ่มจากการขน “ชาคุณภาพดี” จำนวนหนึ่งจากเนเธอร์แลนด์นำมาเป็นของขวัญให้กษัตริย์ชาร์ลส์ที่ 2 พระองค์ทรงพอใจเป็นอย่างมาก จนยอมมอบอำนาจต่างๆ ให้บริษัทอินเดียตะวันออก รวมถึงสิทธิการยึดครอง

ดินแดน การออกเงินตรา การมีกองทัพ รวมถึงการตัดสินคดีความ บริษัทอินเดียตะวันออกกลายเป็นตัวแทนอำนาจของอังกฤษในโลกตะวันออกตลอดหนึ่งศตวรรษ

การค้าระหว่างจีนกับอังกฤษ

ภายหลังจากบริษัทอินเดียตะวันออกได้รับสิทธิเป็นตัวแทนการค้า และสิทธิพิเศษต่างๆ แล้วก็ได้ขยายการค้าของตนเอง การค้าที่สำคัญชนิดหนึ่ง คือ การค้าชาซึ่งพบว่าสร้างผลกำไรแก่บริษัทจำนวนมหาศาล ระยะแรกที่บริษัทอินเดียตะวันออกนำชาเข้ามาขายนั้นชายังมีราคาสูง ตัวเลขใน ค.ศ. 1700 แสดงให้เห็นว่าชาคุณภาพต่ำมีราคาประมาณ 1 ปอนด์ เมื่อเทียบกับรายได้ของครอบครัวชาวอังกฤษที่อาจมีรายได้ 20 ปอนด์ต่อปี สำหรับครอบครัวรายได้ต่ำจะทราบว่ามีราคาสูงเกินกว่าจะเป็นเครื่องดื่มที่แพร่หลายสำหรับทุกชนชั้น และชายังมีฐานะเป็นสินค้าราคาสูงและสินค้าฟุ่มเฟือยจนถึงสิ้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 และไม่เป็นที่นิยมเท่ากาแฟซึ่งมีราคาถูกกว่า ในสมัยนั้น ชาหนึ่งแก้วมีราคาเท่ากับกาแฟถึงห้าถ้วย

ผลกำไรจากการค้าชาทำให้ต่อมาบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษได้ไปตั้งสถานีการค้าในจีน ณ ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 และเริ่มนำส่งชาจากจีนไปขายที่อังกฤษโดยตรง ชาจึงเริ่มแพร่หลายเข้าสู่ อังกฤษเป็นจำนวนมากส่งผลให้ราคาของชาต่ำลงจนทำให้ประชาชนทุกชนชั้นสามารถซื้อดื่มได้ ใน ค.ศ. 1718 ชาได้กลายเป็นสินค้านำเข้าหลักจากจีนแทนที่ผ้าไหม ใน ค.ศ. 1721 ปริมาณชานำเข้าสูงกว่า 5,000 ตันต่อปี นับเป็นยุคที่การค้าเจริญรุ่งเรือง และสร้างรายได้ถึงร้อยละ 60 ของบริษัทอินเดียตะวันออก ภาษีที่เก็บจากชาก็เป็นรายได้ประมาณร้อยละ 10 ของรัฐบาลอังกฤษ

การเข้าครองการค้าชา ได้ทำให้บริษัทมีบทบาททางการเมืองอย่างมาก จนกระทั่งสามารถกดดันรัฐบาลให้ออกกฎหมายที่สร้างผลประโยชน์แก่บริษัท เช่น การห้ามนำเข้าชาจากประเทศอื่นๆ ในยุโรป ลดภาษีนำเข้าชาเพื่อหวังกระตุ้นการค้าและขยายตลาดและเพื่อการแข่งขันทางการตลาดระหว่างประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวอังกฤษมีความต้องการชาสูงมาก ด้วยปัจจัยนี้ของบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษทำให้คนทุกชนชั้นในอังกฤษสามารถซื้อดื่มชากันได้มากขึ้น และทำให้อังกฤษกลายเป็นตลาดชาที่ใหญ่ที่สุดในยุโรปในช่วงต้นศตวรรษที่ 18 (ณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย, 2548: 17-19; คุณากร วาณิชยวิรุฬห์, ผู้แปล, 2549: 193-201; Koa Joseph S.G. (นามแฝง), 2546: 53-54)

หากเปรียบเทียบมูลค่าการค้าชากับสินค้าหลักที่อังกฤษค้าขายกับจีน 3 ชนิด คือ ผ้าขนสัตว์ ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเหล็ก และฝ้าย พบว่าระหว่าง ค.ศ. 1781 ถึง 1793 อังกฤษได้ขายสินค้านี้รวมเป็นเงิน 16,870,000 ซิลเวอร์ดอลลาร์ซึ่งเป็นเงินบริสุทธิแท้ แต่จำนวนดังกล่าวเป็นเพียงแค่ 1 ใน 6 ของมูลค่าชาที่จีนออกไปยังอังกฤษ อังกฤษต้องจ่ายเงินจำนวนมหาศาลเพื่อซื้อชา และในช่วงเริ่มต้นของศตวรรษที่ 19 เงินได้ไหลเข้าสู่จีนผ่านเมืองกวางโจวเป็นจำนวน 1 ถึง 4 ล้านตำลึงต่อปี เนื่องจากเป็นเมืองท่าของจีนเพียงเมืองเดียวที่เปิดให้ชาวต่างชาติสามารถเข้ามาทำการค้า และส่วนใหญ่การทำ การค้าชาวต่างชาติที่มานั้นส่วนใหญ่จะไม่ได้ขายของที่ตนนำมาแต่มาซื้อของประเทศจีนไปเป็นจำนวน มาก ความรุ่งเรืองของการค้านำมาซึ่งการสูญเสียเงินตราของอังกฤษ รัฐบาลอังกฤษเริ่มเห็นว่า ประเทศของตนมีการขาดดุลการค้ากับจีน เนื่องจากประเทศจีนส่งชาเป็นจำนวนมากให้กับประเทศ อังกฤษ แต่ในขณะเดียวกันประเทศจีนยังเป็นประเทศปิดไม่ต้องการสินค้าใดๆจากต่างประเทศทำให้ อังกฤษไม่สามารถส่งสินค้าหรือขายของให้กับจีนได้ เป็นได้เพียงผู้ซื้อชาจากจีนเพียงเท่านั้น (The Compilation Group for the “History of Modern China” Series, 1976: 5)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยการนำเข้าชาจากเมืองกวางโจว ค.ศ. 1780-1833

หน่วย: หาบ (picul) 1 หาบเท่ากับ 133-144 ปอนด์

Years	Annual Average (in piculs)	Growth Rate (%)
1780 – 1784	55,590	-
1785 – 1789	138,417	249.0
1790 – 1794	136,413	245.4
1795 – 1799	152,242	273.9
1800 – 1804	221,027	397.6
1805 – 1809	167,669	301.6
1810 – 1814	244,446	439.7
1815 – 1819	222,301	339.9
1820 – 1824	215,811	388.2

1825 – 1829	244,704	440.2
1830 – 1833	235,840	424.2
Total	9,658,410	

ที่มา : Zhuang Gua, 1993: 64

สามารถเห็นได้ว่าในแต่ละปีอังกฤษได้นำเข้าชาจากเมืองกวางโจวเป็นจำนวนและเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉลี่ยจำนวนที่เพิ่มในทุกๆ 5 ปีนั้นมีมากถึง 50 ถึง 100 เปอร์เซนต์ แสดงให้เห็นว่าความต้องการของอังกฤษนั้นขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบการซื้อชาระหว่างอังกฤษกับดัตช์ใน ค.ศ. 1787-794

หน่วยหาบ 1 หาบเท่ากับ 133-144 ปอนด์)

Years	Annual Average (in piculs)	
	Dutch	English
1787	41162	161727
1788	31347	144905
1789	38302	130575
1790	9964	162114
1791	15385	95226
1792	22039	112971
1793	17130	148931
1794	30726	169456
Total	206055	1125905

ที่มา : Zhuang Gua, 1993: 118.

จากการค้าชาสู่การค้าฝิ่น

เมื่อสถานการณ์ทางการค้าที่มีอังกฤษเป็นฝ่ายขาดดุลดำเนินมาระยะหนึ่ง บริษัทอินเดียตะวันออกได้พยายามจัดการกับปัญหาดังกล่าว และต่อมาบริษัทอินเดียตะวันออกก็สามารถหาช่องทางการสร้างรายได้ใหม่ด้วยการนำฝิ่นเข้ามาขายในจีนซึ่งขยายตัวเป็นวงกว้างในจีนโดยเฉพาะในเมืองกวางโจวได้มีประชากรเสพติดฝิ่นเป็นจำนวนมาก

ฝิ่น (opium) เป็นยาเสพติดพวกเดียวกับมอร์ฟีนและเฮโรอีน โดยฝิ่นได้มาจากน้ำยางของผลฝิ่น เมื่อนำมาสกัดจะได้มอร์ฟีน และสังเคราะห์เป็นเฮโรอีนได้ ฝิ่นเป็นพืชไม้ล้มลุก มีอายุ 1 ปี มีชื่อทางพฤกษศาสตร์ว่า *Papaver somniferum* และ *Papaver bracteatum* ฝิ่นมีลำต้นสูงประมาณ 2-4 ฟุต ดอกฝิ่นจะมีสีขาว สีแดง สีม่วง และสีม่วงแดง ดอกจะชูอยู่ปลายสุด มีกลีบรองรับดอก 2 กลีบ กลีบดอก 4 กลีบ จัดอยู่ตรงข้ามกัน ในผลฝิ่นจะมีเมล็ดฝิ่นสีเทาอยู่ และฝิ่นนั้นมีหลายพันธุ์ด้วยกัน

ฝิ่นเดินทางมาจากพื้นที่ตอนล่างของอาณาจักรเมโสโปเตเมียโดยชนเผ่าซูเมอร์เรียน พวกเขาเรียกฝิ่นว่า “อัลกิล” หมายถึง พืชแห่งความรื่นรมย์ และเชื่อกันว่าชนเผ่านี้ได้ถ่ายทอดวิธีการปลูกฝิ่นและความรู้สึกเป็นสุขจากการเสพฝิ่นให้แก่ชาวอัสซีเรียน ต่อมาศิลปะการเพาะปลูกฝิ่นถูกถ่ายทอดไปสู่ชาวบาบิโลเนียน ชาวอียิปต์ ชาวโรมัน และชาวอียิปต์ ก่อนที่ฝิ่นจะเดินทางข้ามทะเลเมดิเตอร์เรเนียนไปยังกรีซ แอฟริกา และยุโรป ก่อนจะเดินทางผ่านมายังทวีปเอเชียโดยผ่านเปอร์เซีย และอินเดียพร้อมกับกองทัพของจักรพรรดิเล็กซานเดอร์มหาราชที่ยกทัพเข้ามารุกรานทวีป เอเชียด้วยเส้นทางสายไหม (Silk Road) เมื่อประมาณ 400 ปีก่อนคริสตกาล นอกจากนี้ฝิ่นยังได้เดินทางจากเปอร์เซียไปสู่ประเทศจีนกับนักค้าฝิ่นชาวอาหรับ โดยชาวจีนใช้ฝิ่นเป็นยารักษาโรคท้องร่วงซึ่งได้ผลดีมาก ต่อมาใน ค.ศ. 1620 มีผู้นำยาสูบจากฟิลิปปินส์เข้าจีน(วิทย์ เทียงบูรณกรรม, 2512: 2)

ฝิ่นได้ถูกผลิตครั้งแรกในอินเดีย ก่อน ค.ศ. 1767 จีนได้นำเข้าฝิ่นจากอินเดียไม่เกิน 200 กล่องต่อปี รัฐบาลจีนในสมัยราชวงศ์ชิงอนุญาตการนำเข้าฝิ่นเพื่อใช้เป็นส่วนผสมยาทางการแพทย์ ใน ค.ศ. 1773 รัฐบาลอังกฤษอินเดียได้นำนโยบายในการส่งออกฝิ่นไปจีนและให้บริษัทอินเดียตะวันออกเป็นคนจัดการดูแลเรื่องการค้าฝิ่นในอินเดีย เพื่อที่จะดำเนินการนโยบายนี้ต่อใน ค.ศ. 1797 ได้มุ่งเน้นปลูกและผลิตฝิ่นจำนวนมากเพียงอย่างเดียวจนกระทั่ง ค.ศ. 1800 ฝิ่นได้ถูกส่งไปยังจีนเป็นจำนวนเกือบ 2000 กล่อง

การได้รับอำนาจในการผลิตและขายฝิ่น บริษัทอินเดียตะวันออกได้พยายามเพิ่มกำลังการผลิต และเพิ่มการส่งออกให้มากขึ้นไปอีก โดยทางบริษัทอินเดียตะวันออกได้บังคับให้ชาวนาอินเดียปลูกต้นฝิ่นและสร้างโรงงานผสมฝิ่นกับสารเคมีที่ทำให้คนจีนสารติดในเมืองกัลกัตตา (The Compilation Group for the “History of Modern China” Series, 1976: 8-9)

รูปที่ 9 การผลิตฝิ่นที่ประเทศอินเดียใน ค.ศ. 1767

ที่มา : [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Manufacture_of_opium_in_India)

Manufacture_of_opium_in_India

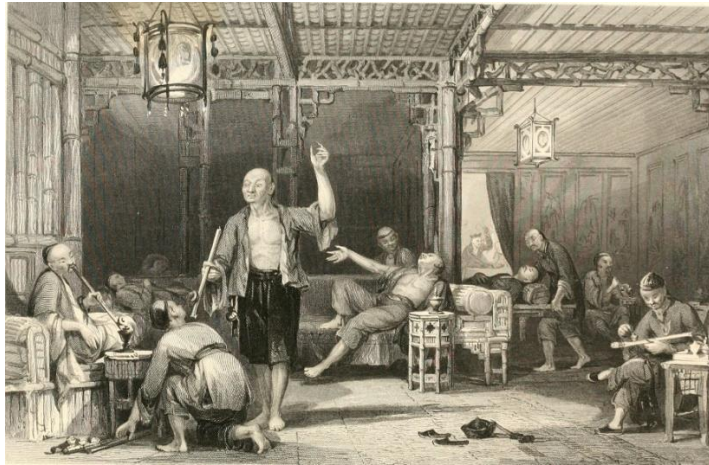
กระบวนการค้าฝิ่นในจีนดำเนินการผ่าน บริษัทอินเดียตะวันออกได้ทำการสร้างพื้นที่สำหรับการปลูกฝิ่นในอินเดียขึ้น และดูแลกระบวนการผลิตฝิ่นเอง โดยมีขั้นตอนการผลิตเริ่มจากการกรีดยกเมสส์ฝิ่น เพื่อนำเอายางของฝิ่นออกมา ต่อมานำยางฝิ่นไปจัดวางในภาตให้เรียบร้อยแล้วทำการอบให้เนื้อยางแห้ง ต่อมานำมาทำเป็นก้อนแล้วจึงนำไปตรวมกับลำต้นและใบของฝิ่นและนำจัดเก็บใส่กล่องไม้อย่างดีและการสมรู้ร่วมคิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลอังกฤษอินเดีย ทางบริษัทจึงสามารถเปิดขายยาหรือฝิ่นได้โดยผ่านการประมูลให้พ่อค้าที่ต้องการลักลอบเข้าไปขายให้จีน โดยราคาของฝิ่นคุณภาพดี 1 กล่องในอินเดียมีราคาอยู่ที่ 237 รูปี แต่ราคาที่น่าไปประมูลประกอบด้วยภาษีของรัฐบาลอังกฤษอินเดียเป็น 10 เท่าของราคาทุนเป็นเงินทั้งหมด 2428 รูปี ในเวลานั้นบริษัทอินเดียตะวันออกได้ส่งพ่อค้าล่องเรือไปยังชายฝั่งประเทศจีน บริเวณปากแม่น้ำเพิร์ล เมืองกวางโจว พ่อค้าขายส่งชาวจีนจะ

ใช้เงินแลกเปลี่ยนใบรับรองทางการค้าจากเจ้าหน้าที่ที่ดูแลการค้าเพื่อที่จะสามารถซื้อขายกับชาวต่างชาติได้และนำเงินไปแลกกับฝิ่น เงินที่ได้มาจากการแลคนั้นก็นำมาซื้อชาจากจีนอีกที (The Compilation Group for the “History of Modern China” Series, 1976: 9; Julia Lovell, 2011: 3)

เมืองกวางโจวเป็นเมืองการค้าระหว่างชาวยุโรปกับจีน การส่งออกและนำเข้าสินค้าส่วนใหญ่อยู่ที่เมืองนี้ ชาและฝิ่นเป็นสิ่งที่มียู่เป็นจำนวนมาก จึงเกิดระบบการค้าที่รู้จักกันว่า ระบบกวางโจว หรือ Canton System ซึ่งจักรพรรดิทรงเป็นผู้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่จีน มีหน้าที่ติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ เก็บภาษีท่าเรือ เป็นผู้ดูแลการค้ากับชาวต่างชาติอย่างเคร่งครัด โดยกำหนดให้ชาวต่างชาติมาค้าได้เฉพาะฤดูหนาวเท่านั้น แต่ระบบนี้ได้สิ้นสุดลงเนื่องจากการลักลอบนำเข้าฝิ่น (ไกรฤกษ์ นานา, 2555: 129)

นอกจากเมืองกวางโจวในช่วงต้นศตวรรษที่ 19 การส่งออกฝิ่นของอังกฤษไปจีนได้เติบโตอย่างรวดเร็ว ในช่วงแรกคนที่ลักลอบสินค้าจะทำการส่งสินค้าไปยังเมืองมาเก๊าเป็นสถานที่ค้าขายลับ และล่องเรือต่อไปยังฮ่องกงที่อยู่ใกล้กับกวางโจว โดยทำการติดสินบนเจ้าหน้าที่ขอให้เจ้าหน้าที่ทำเป็นไม่เห็นการกระทำใดๆ ทำให้สามารถนำเรือเข้าไปเทียบท่าเพื่อนำสินค้ามาเก็บและขายในเมืองฮ่องกง (The Compilation Group for the “History of Modern China” Series, 1976: 12)

ฝิ่นสร้างปัญหาให้กับสังคมจีนเป็นอย่างมากทำให้รัฐบาลจีนออกประกาศให้เป็นสารเสพติดใน ค.ศ. 1729 แต่ประเทศอังกฤษก็ไม่สนใจ กลับพยายามทำทุกวิถีทางที่เพื่อนำฝิ่นเข้าไปขายในจีนให้ได้ มีการติดสินบนเจ้าหน้าที่จีน แม้ว่าเจ้าหน้าที่ก็ทราบดีว่าผิดกฎหมาย แต่การลักลอบค้าฝิ่นก็ยังดำเนินต่อไป

รูปที่ 10 ภาพวาดเล่าเรื่องชาวจีนเสพติดฝิ่น

ที่มา : https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_opium_in_China#/media/File:Chinese_opium_smokers

การส่งออกฝิ่นไปขายในจีนเพิ่มขึ้นถึง 250 เท่า เป็น ปีละ 1,500 ตัน ใน ค.ศ. 1830 และสร้างรายได้มากพอจะจ่ายเป็นค่าชาทั้งหมดตั้งแต่ ค.ศ. 1828 เป็นต้นมา ฝ่ายจีนต้องจ่ายค่าฝิ่นมากกว่ารายได้จากการขายชาตลอด กฎหมายใหม่ที่รัฐบาลจีนออกมาเพื่อสกัดกั้นการค้าฝิ่นก็ได้ผลเพียงเล็กน้อย การทำลายสังคมที่มาจากฝิ่นเพิ่มและรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ มีประชาชนจำนวนมากที่เสพติดฝิ่นจนครอบครัวถูกทำลายและต้องสูญเสียญาติพี่น้องไป ทหารจำนวนมากเมื่อสูบฝิ่นเข้าไปก็หมดเรี่ยวแรงที่จะทำการสู้รบ เหล่าข้าราชการที่เป็นนายทุนก็เร่งขูดรีดเงินจากประชาชนเพื่อนำไปซื้อฝิ่นมาสูบ ฝิ่นได้ทำลายสุขภาพร่างกาย จิตใจและพฤติกรรมชาวจีนอย่างรุนแรง ผู้คนจำนวนมากพยายามเรียกร้องให้รัฐบาลโจมตีพ่อค้าฝิ่นอย่างสุดความสามารถ ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1838 นักการเมืองคนหนึ่งผู้ชื่อว่า หลิน เจ้อ สวี ได้ไปเป็นข้าหลวงใหญ่ของมณฑลหูเป่ย์และหูหนานได้ถวายสาส์นกราบทูลถึงพระเจ้าต้ากวงตี้ฉบับหนึ่ง โดยเรียกร้องว่า “หากไม่ห้ามค้าขายฝิ่นอย่างเด็ดขาด ในระยะเวลาหลายสิบปีหลังจากนี้ประเทศจีนจะแทบไม่มีกองทัพที่สามารถไปสู้รบการศัตรูได้ จะไม่มีเงินจ่ายเงินเดือนของทหาร ประเทศชาติจะถูกฝิ่นทำลายจนเน่าเฟะ” (เขมณัฏฐ์ ทรัพย์เกษมชัย,ผู้แปล, 2556: 533) เมื่อต้องเผชิญกับสภาพที่การคลังอืดขัดขาดสน ประชาชนไม่อาจอยู่อย่างเป็นสุข ได้ยื่นคำเรียกร้องให้ห้ามค้าขายฝิ่นจากคนทั้งระดับบนและล่างในฝ่ายราชสำนักและฝ่ายราษฎร ทางราชสำนักซึ่งก็ไม่อาจนิ่งเฉยอยู่ได้

การปราบฝิ่น : ขบวนการฝิ่นครั้งที่ 1

ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1838 จักรพรรดิที่ปักกิ่งได้ส่งผู้ตรวจการหลิน เจ้อ สวี ไปยังกวางโจว เพื่อสั่งห้ามค้าขายและยุติการค้าฝิ่นอย่างเด็ดขาด ข่าวการมาถึงเมืองกวางโจวเพื่อสั่งห้ามการค้าและสูบฝิ่นของหลิน เจ้อ สวี เป็นเหมือนสายลมที่มาพัดหมอกควันของฝิ่นให้หายไป ประชาชนในพื้นที่อดไม่ได้ที่จะปรบมือให้ร้องด้วยความดีใจ เต็ง ถึง เงิน ข้าหลวงใหญ่แห่งมณฑลกวางตุ้งและกวางสี และเหล่าขุนนางก็เสนอให้ห้ามค้าขายและสูบฝิ่นเช่นกัน การที่หลิน เจ้อ สวี มาถึงที่แห่งนี้พวกเขาต่างรู้สึกยินดีเป็นอย่างมาก ภายใต้การช่วยเหลือจากพวกเขา ด้านหนึ่งหลิน เจ้อ สวี ก็เร่งเสริมการป้องกันตามแนวชายฝั่งทะเล จับผู้เสพติดฝิ่น สิ่งแรกที่เขาทำคือการแจ้งเตือนพ่อค้าฝิ่นชาวอังกฤษว่า “หากฝิ่นยังไม่หมด ข้าก็จะไม่กลับไป” (เขมณัฐ ทรัพย์เกษมชัย, ผู้แปล, 2556: 534)

ความตึงเครียดแผ่ไปทั่ว เพราะนับตั้งแต่บริษัทอินเดียตะวันออกหมดสิทธิผูกขาดการค้าใน ค.ศ. 1834 เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นก็ยังไม่อาจหาข้อสรุปเรื่องกฎเกณฑ์การค้ากับตัวแทนของรัฐบาลอังกฤษได้ พ่อค้าฝิ่นอังกฤษร่วมคบคิดกับพ่อค้าชาวจีน พวกเขาจึงไม่เคยเห็นเจ้าหน้าที่รัฐบาลอยู่ในสายตามาแต่ไหนแต่ไร พวกเขารู้ว่าพวกขุนนางนั้นชอบเงิน ขอแค่มีเงินให้ไม่มีทางที่ผ่านเข้าไปไม่ได้ สำหรับพวกพ่อค้าอังกฤษแล้วค่าเตือนของหลิน เจ้อ สวี เป็นเพียงแค่คำพูดเรียกร้องขอชดเชยที่ติดสินบน พวกเขาจึงได้ส่งอู๋ เส้า หรง เจ้าของบริษัทจารีดิน แมรทีสัน ซึ่งเป็นบริษัทต่างประเทศไปเป็นตัวแทนขอเข้าพบเจ้อ หลิน เจ้อ สวี และบอกถึงจำนวนเงินที่จะนำมาติดสินบนเป็นนัยๆ แต่เหล่าพ่อค้าฝิ่นนั้นต่างคิดผิดที่ทำเช่นนั้น หลิน เจ้อ สวี ไม่รอให้พูดจบก็โกรธอย่างมาก ประณามด้วยความโกรธแค้นว่า “สิ่งที่ข้าต้องการไม่ใช่เงิน แต่เป็นหัวของท่าน” (เขมณัฐ ทรัพย์เกษมชัย, ผู้แปล, 2556: 534) เขาเตือนบรรดาพ่อค้าฝิ่นอีกครั้งว่าภายใน 3 วันต้องส่งฝิ่นทั้งหมดให้กับทางการ และต้องทำหนังสือโดยตกลงว่าจะไม่ลักลอบนำฝิ่นเข้ามาอีกตลอดไป ผู้ที่กล้าฝ่าฝืนคำสั่ง เมื่อผลสำรวจออกมาเด่นชัด จะยึดไว้เป็นของหลวง ผู้ที่ขายฝิ่นต้องถูกประหารชีวิต มีพ่อค้าฝิ่นอังกฤษใช้ชื่อว่า เด็นท์ (Dent) เป็นหัวหน้าพ่อค้าฝิ่นและมีอาวุธเถื่อนอยู่ในการครอบครอง เขาได้บอกว่าเขากลัวในความเกรงขามของหลิน เจ้อ สวี จึงได้ส่งมอบฝิ่นเป็นจำนวน 1,000 กล่องให้กับทางการ แต่ทางหลิน เจ้อ สวี นั้นได้ตรวจสอบเรือสินค้าที่บรรทุกฝิ่นในทะเลมาก่อนแล้ว และรู้ว่าเด็นท์กำลังหลอกอยู่จึงเรียกตัวมาตักเตือน หลังเด็นท์กลับถึงเรือก็เจตนายืดเวลาและใช้กำลังเข้าช่วยเจ้าหน้าที่จับคนค้าของเถื่อน หลิน เจ้อ สวี ตัดสินใจสั่งจับกุมตัวเขาเพื่อเป็นการเชือดไก่ให้ลิงดู

ทางรัฐบาลอังกฤษคิดเรื่องที่จะทำสงครามเพราะการกระทำของหลิน เจ้อ สวี แต่ว่าคำขู่นั้นไม่เป็นผล หลิน เจ้อ สวี ไม่ยอมรามือจากการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง เขาได้ส่งกองทัพไปปิดล้อมน่านน้ำในเมืองหวงฝู และเข้าล้อมที่พักของรัฐบาลอังกฤษ ประชาชนในเมืองกวางโจวก็อสาเข้าร่วมลาดตระเวนเพื่อป้องกันการเล็ดลอดเข้ามาของฝิ่น และเนื่องจากความเกรงขามในอำนาจการต่อสู้ห้ามไม่ให้ค้าขายและสูบฝิ่นของจีนพ่อค้าฝิ่นอังกฤษจึงถูกบังคับให้ส่งมอบฝิ่นจำนวนมากกว่า 20,000 ก๊อง

หลิน เจ้อ สวีได้สั่งให้พ่อค้าจีนและชาวอังกฤษผู้เกี่ยวข้องทำลายฝิ่นในคลังทั้งหมดซึ่งมีจำนวนมากพอที่จะขายได้ตลอดทั้งปี แต่เหล่านักกลอบค้าฝิ่นก็คิดว่าเป็นแค่การเชือดไก่ให้ลิงดูจึงมีการค้าเหมือนเดิม หลิน เจ้อ สวีทำการลงโทษชาวจีนที่ทำการค้ำบัพันคน ยึดกระบอกสูบฝิ่นได้มากกว่า 70,000 กระบอก และบังคับให้อังกฤษลงนามห้ามค้าฝิ่น แต่พ่อค้าอังกฤษไม่ยอมลงนามในสัญญา ในวันที่ 3 เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1839 หลิน เจ้อ สวี สั่งให้ทางการจีนทำการเผาทำลายฝิ่นที่ยึดมา มากกว่าสองหมื่นหีบอย่างเปิดเผย เขานำขุนนางน้อยใหญ่ไปสังเกตการณ์ด้วยตัวเอง ประชาชนในเมืองกวางโจวต่างก็มาชมภาพเหตุการณ์นี้ การเผาทำลายฝิ่นเริ่มจากการที่เหล่าทหารเปิดกล่องแล้วเทฝิ่นลงไปในปีที่มีความกว้างและยาวอย่างละ 15 เมตรซึ่งขุดเตรียมกันไว้นานแล้ว จากนั้นก็เทเกลือทะเลพร้อมโรยปูนขาวลงไปเป็นจำนวนมากแล้วคนให้เข้ากัน เมื่อทุกอย่างพร้อมก็ปล่อยน้ำทะเลลงไป เมื่อปูนขาวผสมกับน้ำทะเลก็เกิดความร้อนขึ้นทันทีและฝิ่นก็ลุกไหม้เองโดยไม่ต้องจุดไฟ เกิดเป็นควันดำลอยคลุ้งขึ้นไปบนท้องฟ้า ผ่านไป 23 วัน ฝิ่นที่ยึดมาได้ก็ถูกเผาทำลายจนหมด เหตุการณ์ดังกล่าวรู้จักกันในนาม “การเผาทำลายฝิ่นที่หู่เหมิน” นอกจากนี้ยังมีการเข้าจับกุมผู้เกี่ยวข้องโดยไม่สนว่าเป็นคนอังกฤษหรือจีน ภายหลังลูกเรืออังกฤษสองคนได้ทำการทะเลาะวิวาทและสังหารชาวจีนไปคนหนึ่ง ฝ่ายเจ้าหน้าที่อังกฤษก็ไม่ยอมส่งตัวให้ทางการจีน หลิน เจ้อ สวีจึงประกาศขับไล่ชาวอังกฤษทั้งหมดออกจากเมืองกวางโจว

อังกฤษไม่พอใจกับเหตุการณ์ที่หลิน เจ้อ สวี ทำเป็นอย่างมาก ตัวแทนบริษัทอินเดียตะวันออกและพ่อค้าอังกฤษหลายรายต่างกดดันให้รัฐบาลอังกฤษใช้กำลังบีบบังคับจีนให้เปิดประเทศรับการค้ามากขึ้น เพื่อยุติข้อจำกัดเรื่องการค้าทุกอย่างผ่านเมืองกวางโจวเพียงแห่งเดียว บรรดาพ่อค้าเรียกร้องให้รัฐบาลจีนจัดการความวุ่นวายในเมืองกวางเจา เพื่อปกป้องผลประโยชน์ในการค้าเสรี ถึงแม้ประเทศจีนมีนโยบายห้ามการค้าฝิ่นภายในประเทศ แต่ไม่มีสิทธิ์ในการยึดและทำลาย ทำให้ประเทศอังกฤษประกาศสงครามในนามการปกป้องสิทธิที่จะทำการค้าโดยเสรี และกลายเป็นสงคราม

ที่เป็นที่รู้จักในนามสงครามฝิ่น (คุณากร วาณิชยวิรุพห์, ผู้แปล, 2549: 210-216; Koa Joseph S.G. (นามแฝง), 2546: 56-57; The Compilation Group for the “History of Modern China” Series, 1976: 19-30; เขมณัฏฐ์ ทรัพย์เกษมชัย, ผู้แปล, 2556: 533-535)

สงครามฝิ่นครั้งที่ 1

สงครามฝิ่นได้เริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1839 เป็นสงครามระยะสั้นๆ แต่ส่งผลอย่างยิ่งใหญ่ต่อสังคมจีน การปะทะกันครั้งแรกเกิดขึ้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1839 อังกฤษส่งกองทัพบุกรุกจีน โจมตีและยึดได้เมืองตั้งไห่ จากนั้นก็ขึ้นเหนือไปบุกรุกเมืองต้ากู่ เรือรบของอังกฤษเพียง 2 ลำสามารถเอาชนะเรือรบของจีนได้ถึง 29 ลำ การยุทธการบนบก ทหารจีนใช้อาวุธที่ไม่อาจเทียบชั้นทหารอังกฤษได้ รัฐบาลจีนจึงส่งคนไปขอเจรจาสงบศึกกับอังกฤษที่เมืองกวางโจว ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1841 ฝ่ายกองทัพอังกฤษประกาศ “อนุสัญญาชานซี” หรือสนธิสัญญานานกิง ที่มีข้อตกลงให้จีนยกเกาะฮ่องกงและจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามจำนวน 6 ล้านหยวนให้กับอังกฤษรวมด้วย จากนั้นกองทัพอังกฤษก็เข้ายึดครองเกาะฮ่องกง พระเจ้ากวางตี้เปลี่ยนท่าที่เป็นตาต่อตาฟันต่อฟันอีกครั้ง โดยการส่งคนไปยังเมืองกวางโจวเพื่อประกาศสงครามกับอังกฤษ กองทัพอังกฤษเข้าโจมตีเมืองกวางโจว จนจีนรู้สึกหวาดหวั่นจึงยอมลงนามใน “สนธิสัญญา กวางโจว” เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1841 ประชาชนในเมืองชานหยวนหลี่ของกวางโจว รวมตัวกันต่อต้านอังกฤษ และกวาดล้างกองทัพอังกฤษไปได้หลายร้อยคน ต่อมาใน ค.ศ. 1842 อังกฤษยกทัพกองกำลังขึ้นฝั่งที่มณฑลกวางตุ้ง อังกฤษเปิดฉากสงครามอีกครั้งที่ 2 โจมตีและยึดเมือง เซี่ยเหมิน ตั้งไห่ เจิ้นไห่ และหนิงปอ ราชสำนักชิงจึงส่งไปคนไปขอเจรจาสงบศึก กองทัพอังกฤษได้ยึดแม่น้ำอู๋ซง แม่น้ำเจิ้นเจียง ไปถึงแม่น้ำในเมืองหนานจิง อังกฤษยึดเกาะฮ่องกงพร้อมกับควบคุมปากแม่น้ำสายหลัก ทำให้รัฐบาลชิงหวาดหวั่นเป็นอย่างมากและพ่ายแพ้ จำเป็นต้องทำสนธิสัญญานานกิงในที 28 สิงหาคม ค.ศ. 1842 โดยมีเนื้อหาของสัญญาระบุให้จีนต้องยกฮ่องกงให้แก่อังกฤษ เปิดเมืองท่า 5 แห่งให้มีการซื้อขายสินค้าอย่างเสรี ได้แก่เมืองกวางโจว เซี่ยเหมิน ฝูโจว หนิงปอ และเซียงไฮ้ รวมทั้งต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม จำนวน 21 ล้านหยวนและจ่ายเงินชดเชยค่าฝิ่นที่ผู้ตรวจการ หลิน เจ้อ สวี เผาทำลายด้วย ผลกระทบทางด้านสังคมที่ร้ายแรงที่สุดของสนธิสัญญานี้คือการที่ฝิ่นเป็นสิ่งที่ถูกกฎหมายและถือว่าเป็นยารักษาโรคทำโดยเสรี (เขมณัฏฐ์ ทรัพย์เกษมชัย, ผู้แปล, 2556: 536-537)

สรุป

การค้าระหว่างจีนและอังกฤษมีประวัติความเป็นมามาตั้งแต่ก่อนศตวรรษที่18 โดยอังกฤษเริ่มนำเข้าชาจากจีนอย่างถูกกฎหมายใน ค.ศ.1699 จนชากลายเป็นสินค้าที่นิยมบริโภคกันทั่วไป ทำให้อังกฤษต้องนำเข้าชาจีนในปริมาณที่เพิ่มอย่างต่อเนื่อง จนทำให้อังกฤษขาดดุลการค้ากับจีน อังกฤษจึงพยายามหาหนทางที่จะทำให้ตนเองกลับมาได้เปรียบดุลการค้าผ่านการนำฝิ่นเข้าไปขายในจีน การเข้ามาของฝิ่นสร้างปัญหาแก่จีนเป็นอย่างมาก รัฐบาลราชวงศ์ชิงดำเนินการปราบปรามอย่างรุนแรงทำให้อังกฤษเปิดฉากทำสงครามกับจีน กลายเป็นสงครามที่เป็นที่รู้จักในนามสงครามฝิ่น

จะเห็นได้ว่าสงครามฝิ่นแม้จะเกิดจากเรื่องการค้าฝิ่น แต่จุดเริ่มต้นมาจากการที่อังกฤษขาดดุลการค้าชากับจีน จนอังกฤษพยายามหาสินค้าเข้ามาค้าขายเพื่อแสวงหากำไรให้กับตนเอง เป็นการเสนอมุมมองใหม่เกี่ยวกับประเด็นสงครามฝิ่นที่ส่วนใหญ่มักจะกล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับการค้าฝิ่นแต่เพียงด้านเดียว

บรรณานุกรม

- ไกรฤกษ์ นานา. (2555). **เบื้องหลังสัญญาเบาริ่งและประวัติภาคพิสดารของ Sir John Bowring**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ณรงค์ชัย ปัญญานนทชัย. (2548). **ชา ไบไม้มหัศจรรย์**. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้ากรุ๊ป.
- ทอม สแตนเดจ. (2549). **ประวัติศาสตร์โลกใน 6 แก้ว**. พิมพ์ครั้งที่ 1. แปลจาก A History of the World in 6 Glasses. แปลโดย คุณากร วาณิชยวิรุฬห์. กรุงเทพฯ: มติชน.
- วิทย์ เทียงบูรณกรรม. (2512). **ฝิ่นสู่เฮโรอีน**. กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา จำกัด.
- สมาคมผู้ฝึกสอนชาญี่ปุ่น. (2553). **สารานุกรมชา ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ : บลูสกาย บุ๊คส์.
- หลี่เฉวียน. (2556). **ประวัติศาสตร์จีน ฉบับย่อ**. พิมพ์ครั้งที่ 1. แปลจาก Yi ben shu du dong Zhongguo shi. แปลโดย เขมณัฏฐ์ ทรัพย์เกษมชัย. กรุงเทพฯ: มติชน.
- Koa Joseph S.G. [นามแฝง]. (2546). **ชา...เลือกชาติม ชื้อชาเป็น**. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ : The Knowledge Center.
- Julia Lovell. (2011). **The Opium War**. London: Picador.
- The Compilation Group for the “History of Modern China” Series. (1976). **The Opium War**. Peking: Foreign Languages Press Peking.
- Zhuang Guotu. (1993). **Tea, Silver, Opium and War: The International Tea Trade and Western Commercial Expansion into China in 1740 – 1840**. Xiamen: Xiamen University Press.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นายพลัฎฐ์ อริยชัยพงษ์
วันเดือนปีเกิด	22 ตุลาคม พ.ศ. 2539
สถานที่เกิด	สมุทรสาคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	25/700 หมู่ 3 ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร 74000
ประวัติการศึกษา	
2558-ปัจจุบัน	ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวัง สนามจันทร์ คณะอักษรศาสตร์ สาขาเอเชียศึกษา ภาษาเลือกจีน
2552-2557	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเทพศิรินทร์ จังหวัดกรุงเทพมหานคร สายวิทย์-คณิต